

УДК 351.746.1

Юліана Олегівна НАЙДЬОН,

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри «Основи контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності»

навчально-наукового інституту контррозвідувальної діяльності

Національної академії Служби безпеки України

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

Принципово нові загрози, визначені Стратегією національної безпеки України, Воєнною доктриною України, Концепцією розвитку сектору безпеки і оборони України спричинили значний спад економіки, нестабільну соціально-політичну ситуацію в країні, негативний вплив на державну безпеку України. Застосовуючи арсенал класичних, перевірених часом форм та методів протидії загрозам державній безпеці, національний сектор безпеки і оборони не повною мірою зміг відреагувати на події, які, починаючи із 2014 року, набули стрімкого розвитку. Така ситуація потребує змістовного перегляду підходів до забезпечення державної безпеки, що чинним законодавством покладено на Службу безпеки України (далі – СБ України).

Об'єктивна потреба у системному перегляді теоретичних, правових та організаційних засад протидії посяганням спеціальних служб іноземних держав, окремих організацій, груп та осіб на державну безпеку спонукає науковців та практиків здійснювати безперервний пошук дієвих заходів, спрямованих на забезпечення державної безпеки. Однак аналіз наукових праць із проблем теорії та практики забезпечення СБ України державної безпеки свідчить про розгляд окремих аспектів оперативно-службової діяльності СБ України та відсутність комплексного дослідження теоретико-правових та організаційних основ оперативної діяльності СБ України, що зумовлює необхідність проведення окремого дослідження у визначеному напрямі.

Наукове усвідомлення феномену оперативної діяльності, як ефективного інструменту виявлення потенційних загроз державній безпеці та запобігання їх трансформації в реальні, необхідне для розроблення й реалізації нової парадигми діяльності СБ України у сфері забезпечення державної безпеки як сучасної спеціальної служби, визначення її сутності, мети та завдань. Не менш важливим, зважаючи на сучасні загрози державній безпеці, є й питання удосконалення практики її організації та проведення, зокрема, вироблення принципово нових підходів до тактики негласного виявлення й запобігання розвідувально-підривній, терористичній та іншій протиправній діяльності, орієнтації діяльності Служби на запобігання потенційним загрозам державній безпеці, а не на кримінальну процесуальну перспективу.

Зважаючи на дослідження теоретичних та правових засад забезпечення державної безпеки України можна дійти висновку, що *оперативна діяльність СБ України*, яка у системі оперативно-службової діяльності СБ України є негласною діяльністю, спрямованою на виявлення та запобігання загрозам конституційному ладу, суверенітету, територіальній цілісності і недоторканності України, законним інтересам держави, що здійснюється шляхом конспіративного використання спеціальних засобів та методів, має правовий характер, визначений у результаті виокремлення таких ознак:

– *державно-правовий характер*, що визначає конспіративне використання оперативних засобів і методів уповноваженими оперативними підрозділами в системі СБ України соціально корисним, необхідним для забезпечення державної безпеки видом діяльності, що регулюється нормами матеріального права (визначають зміст прав та обов'язків оперативних підрозділів) та процесуального права (встановлюють порядок їхньої реалізації);

– *наявність правовідносин*, що виникають, тривають та припиняються на підставі норм права у зв'язку з необхідністю виявлення та запобігання загрозам державній безпеці України із застосуванням оперативними підрозділами СБ України спеціальних засобів і методів.

Оперативна діяльність як складова оперативно-службової діяльності СБ України є *спеціальним негласним видом оперативно-службової діяльності СБ України*, що передбачено статтями 3, 25, 28 Закону України «Про Службу безпеки України», статтями 4, 7, 8, 9, Закону

України «Про контррозвідувальну діяльність», статтями 2, 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Встановлено, що оперативна діяльність СБ України спрямована на забезпечення державної безпеки України шляхом негласного використання оперативних засобів, що передбачено положеннями статті 17 Конституції України, статей 1, 2 Закону України «Про Службу безпеки України», статей 1, 2, 4, 6 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність», статей 1, 2, 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Порядок використання оперативних засобів регламентується підзаконними нормативно-правовими актами СБ України.

Зважаючи на результати проведеного аналізу наукових, правових джерел та матеріалів практики діяльності СБ України, можна зробити висновок, що оперативна діяльність є основоположною складовою протидії Службою безпеки України злочинним посяганням на державну безпеку країни. З метою формулювання розуміння єдиного підходу до визначення сутності та змісту оперативної діяльності СБ України її слід розуміти як негласну діяльність, що здійснюється уповноваженими оперативними підрозділами Служби шляхом реалізації наданих їм положеннями чинного законодавства прав у сфері контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності, спрямовану на виявлення та запобігання розвідувально-підбивній та іншій протиправній діяльності іноземних спеціальних служб, окремих організацій, груп та осіб, а також усунення причин та умов, що сприяють виникненню загроз державній безпеці України.

Враховуючи зазначене, оперативна діяльність СБ України має посідати важливе місце в системі оперативно-службової діяльності органів та підрозділів Служби та потребує ґрунтовного наукового осмислення, багатодисциплінарного аналізу у контексті забезпечення державної безпеки, а також розвитку теоретичних поглядів, здатних відповідним чином відобразити у наукових категоріях уявлення про сучасні соціальні, політичні та економічні процеси, пов'язані із діяльністю спеціальних служб та правоохоронних органів у протидії розвідувально-підбивній та іншій протиправній діяльності.

Крім того, дієвим кроком оптимізації правового регулювання забезпечення державної безпеки України є визначення особливого статусу державних органів, наділених правом здійснювати контррозвідувальну та розвідувальну діяльність. Із метою унормування поняття, функціонального призначення, прав та обов'язків спеціальних служб розроблено проект Закону України «Про спеціальні служби України», що визначає загальні положення, правову основу, основні принципи, завдання, функції та повноваження спеціальних служб України, гарантії законності та соціальний захист їхніх співробітників.

Список бібліографічних посилань

1. Про Службу безпеки України : закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. *Відомості Верховної Ради (ВВР) України*. 1992. № 27. Ст. 382.
2. Ліпкан В. А., Ліпкан О. С. Національна і міжнародна безпека. Вид. 2-ге, допов. і перероб. Київ : Текст, 2008. 400 с.
3. Литвин М. М. Інтегроване управління кордонами : підручник. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2012. 416 с.
4. Білецький В. О. Оперативно-розшукова діяльність як складова інтегрованого управління кордонами. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 7. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=602?> (дата звернення: 19.10.2018).
5. Шилін М. О. Оперативно-розшукова діяльність та негласні слідчі дії: проблеми правового регулювання у світлі нового кримінального процесуального кодексу України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnari_2013_1_11 (дата звернення: 19.10.2018).
6. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992. № 2135-XII. *ВВР України*. 1992. № 22. Ст. 303.
7. Про контррозвідувальну діяльність : закон України від 26.12.2002 № 374-IV. *ВВР України*. 2003. № 12. Ст. 89.
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України : указ Президента України від 14.03.2016 № 92/2016. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016> (дата звернення: 19.10.2018).

Одержано 22.10.2018